

Prof. UAM dr hab. Hanna Krauze – Sikorska

Poznań, dnia 31. 07. 2022 r.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Studiów Edukacyjnych

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Klaudii Kasowskiej

„Wpływ autorskiego programu *Let's speak English* na twórczość dzieci sześciolletnich w języku angielskim”

napisanej pod kierunkiem naukowym

prof. Uniwersytetu Zielonogórskiego dr hab. Marzenny Magda - Adamowicz

Uwagi wstępne

Dysertacja doktorska mgr **Klaudii Kasowskiej**, przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. UZ dr hab. Marzenny Magda - Adamowicz, przy współudziale promotora pomocniczego dr Iwony Kopaczyńskiej, koncentruje się wokół interesujących badawczo problemów, związanych z rozwijaniem twórczego potencjału dzieci 6-letnich w procesie uczenia się przez nie języka obcego.

Autorka, analizując możliwości w zakresie twórczego uczenia się języka obcego przez dzieci w okresie średniego dzieciństwa, bada je w tych obszarach, które odpowiednio stymulowane, mogą stanowić o twórczym funkcjonowaniu człowieka w jego całościowej edukacji (aspekt ten znajduje też odzwierciedlenie w założeniach programu autorskiego, kiedy doktorantka pisze „Myślą przewodnią programu jest rozwój twórczego języka dziecka, czyli werbalnych zdolności dywergencyjnych: płynności, giętkości i oryginalności w języku angielskim. Program zakłada, że twórcze predyspozycje dziecka ujawniają się w jego zachowaniu[może warto dodać *późniejszych*] postawach, stylu życia oraz w posługiwaniu się językiem (...)”[s.146].

Tym samym uwaga mgr Klaudii Kasowskiej, jako badacza, skupia się na dyspozycjach instrumentalnych oraz kierunkowych osobowości i dotyczy kompetencji kognitywnych (w tym twórczego myślenia) oraz (częściowo) emocjonalno-społecznych i motywacyjnych.

W tym miejscu pragnę podkreślić, że z uznaniem należy odnieść się do wyboru problematyki podjętej przez Autorkę w dysertacji, bo choć od wielu lat toczą się dyskusje nad znaczeniem twórczego uczenia się - nauczania dzieci, w okresie wczesnego, średniego i późnego dzieciństwa języków obcych, to problematyka ta ciągle stanowi wyzwanie dla teorii (tworzenie modeli) i praktyki edukacyjnej (wykorzystanie potencjału dzieci/uczniów).

Równocześnie Autorka postawiła przed sobą znaczące wyzwanie, bo w Polsce edukacja dzieci w wieku przedszkolnym w zakresie języka obcego od lat sankcjonuje tradycyjną koncepcję metodyczną, polegającą na: redukcji dawki językowej; linearnym wprowadzaniu i utrwalaniu obcojęzycznych wyrazów z określonych kręgów tematycznych w izolacji za pomocą obrazków, rekwizytów itp.; komunikacji werbalnej ograniczającej się do nazywania osób, zwierząt i przedmiotów oraz ich cech lub wykonywanych przez nich czynności (są one często oderwane od autentycznych sytuacji i potrzeb komunikacyjnych dzieci, dlatego wykonywane są bez specjalnego emocjonalnego zaangażowania i zainteresowania dzieci); rozwijaniu sprawności imitacyjnego mówienia poprzez wielokrotne, mechaniczne powtarzanie krótkich tekstów (J. Sikorska, 2022; tekst w druku, udostępniony przez autorkę).

Warto jednak podkreślić, że mimo takiego podejścia rośnie także liczba doniesień z prowadzonych interdyscyplinarnych badań, podkreślających przyjęte przez panią mgr Klaudię Kasowską w pracy doktorskiej, rozumienie edukacji z zakresu języka obcego, jako wynikającej z naturalnych potrzeb rozwojowych najmłodszych, a tym samym wykorzystującej bliskie dzieciom twórcze zabawy, stymulujące proces uczenia się drugiego języka. Wpisujący się w ten obszar badań eksperyment pedagogiczny, zaprezentowany w przedłożonej do recenzji dysertacji, dobrze oddaje założony przez Autorkę główny cel badań - tzn. zakres, w jakim na twórczy proces uczenia się języka angielskiego przez dzieci sześciolatnie wpływają wyodrębnione aktywności dzieci zawarte w Jej autorskim programie *Let's speak English*.

Taka konstrukcja celu głównego sprawiła, że zadania stojące przed Autorką badań, dotyczące kolejnych etapów procesu badawczego były więc rozległe, a same badania i opis

ich wyników, wynikający ze strategii badawczej przyjętej przez Doktorantkę, wymagał znacznych kompetencji badawczych.

Przedstawiona przez panią mgr Kasowską dysertacja doktorska potwierdza jednak zarówno dobre przygotowanie teoretyczne Doktorantki, w zakresie podjętej problematyki, jak i jej kompetencje badawcze, związane ze przyjętą w badaniach strategią ilościową.

Przejdę zatem do oceny pracy pod względem formalnym i merytorycznym z uwzględnieniem: (1) Tematu i struktury pracy; (2) Uwag dotyczących części teoretycznej, metodologii badań własnych Autorki i analiz wyników zaprezentowanych w dysertacji doktorskiej.

Jednocześnie (z obowiązku recenzentki) przedstawię swoje uwagi do analizowanych kwestii. Skoncentruję się na tych wątkach, na które, moim zdaniem, warto zwrócić uwagę doktorantki, bo uważam, że wyniki badań własnych Autorka powinna opublikować pod postacią monografii i/lub artykułów w czasopismach naukowych i metodycznych.

Temat i struktura pracy

Temat pracy sygnalizuje podstawowy aspekt badań empirycznych, może warto jednak, by doktorantka zastanowiła się nad jego niewielką modyfikacją z: „Wpływ autorskiego programu *Let's speak English* na twórczość dzieci sześcioletnich w języku angielskim” np. na „Wpływ autorskiego programu *Let's speak English* na **inspirowanie i rozwijanie twórczości językowej¹ dzieci sześcioletnich w procesie uczenia się języka angielskiego**”, szczególnie gdyby Autorka zechciała opublikować pracę doktorską, bo to właśnie ten aspekt jest podstawą badań i mógłby znaleźć pełne odzwierciedlenie w praktyce edukacyjnej. Sugestia powyższa związana jest z moją osobistą próbą odpowiedzi na pytanie, czy działania podjęte w eksperymencie rzeczywiście wpływają na sensu stricto twórczość w języku obcym, czy raczej na rozwijanie potencjału twórczego dzieci w okresie średniego

¹ Twórczość językowa to zdolność użytkownika do produkowania nowych wytworów językowych; przejawia się z jednej strony w generowaniu nieskończonej liczby zdań, z których większość to struktury nowe, nigdy nie słyszane, a z drugiej – w tworzeniu komunikatów poetyckich, łamaniu reguł oraz przekraczaniu normy, co prowadzi do powstania nowych tekstów, będących ponad parole, a także nowych wyrażen językowych.

dzieciństwa, będących na etapie przygotowania do uczenia się języka obcego? Optowałabym za tym drugim stwierdzeniem, jako pełniej widocznym w procesie badawczym.

Struktura pracy doktorskiej jest prawidłowa, przemyślana i właściwie zaplanowana. Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska pani mgr Klaudii Kasowskiej to dzieło obszerne (328 s.), składające się z trzech rozdziałów, z których każdy złożony jest z podrozdziałów odnoszących się do zagadnień szczegółowych. Rozdział pierwszy jest rezultatem analiz teoretycznych wybranej literatury odnoszącej się do kluczowych dla pracy zagadnień (s. 8-118), w drugim przedstawiono koncepcję badań (s.119-148). Rozdział trzeci stanowi analizę programu autorskiego oraz opis uzyskanych rezultatów związanych z wpływem programu na rozwój twórczego potencjału językowego dzieci uczących się języka obcego i ich zachowania emocjonalno- społeczne w czasie podejmowanych działań zabawowych (s. 149-258). Całość dysertacji uzupełniona została wstępem (s. 4-7), zakończeniem (s. 265-269), bibliografią liczącą 177 pozycji, spisem tabel, wykresów, rysunków, grafów, schematów i załącznikami, w których zamieszczono wykorzystane przez Autorkę narzędzia (**Uwaga:** ponieważ załączników jest wiele warto byłoby je, zgodnie z numeracją zapisaną w aneksie, umieścić także w spisie treści).

Uwagi dotyczących części teoretycznej, metodologii badań własnych Autorki i analiz wyników zaprezentowanych w dysertacji doktorskiej

Od 2017 roku język obcy (niekoniecznie angielski, choć ten wciąż jest najpopularniejszym wyborem) jest obowiązkowy dla wszystkich grup wiekowych na etapie edukacji przedszkolnej, a wczesna edukacja (na poziomie przedszkola) z zakresu języka obcego ma dziś wielu zwolenników. W związku z tym, w obowiązującej Podstawie Programowej z 14 lutego 2017 roku znajdziemy kilka punktów odnośnie „języka obcego nowożytnego”, choć sama Podstawa Programowa nie daje nam konkretnych wytycznych, co do tego, jak ma wyglądać prowadzony proces nauczania dzieci w tym zakresie, a jedynie stanowi punkt wyjściowy do tego, by takowy zaplanować. Przede wszystkim w Rozporządzeniu (Dz. U. poz. 977, z późn. zm.) czytamy, że jednym z zadań placówki przedszkolnej jest *tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania*

dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur – w podjętych przez Autorkę analizach teoretycznych i badaniach empirycznych widoczny jest przede wszystkim ten pierwszy aspekt. Jest to podejście uzasadnione, bo skutkiem zmiany związanej z poznawaniem języka obcego ma być, zgodnie z intencją Autorki, rozwój dywergencyjnych kompetencji werbalnych dzieci, co zapewne na dalszych etapach edukacji może mieć znaczenie dla zainteresowania kulturą krajów obcojęzycznych. Zapewne w przyszłości warto byłoby program *Let's speak English* poszerzyć o drugi aspekt, związany z poznawaniem kultury obszaru anglojęzycznego.

Część teoretyczna dysertacji obejmuje rozdział dotyczący *Założeń teoretycznych twórczości dzieci sześciolletnich w języku angielskim* stanowiąc dobry kontekst dla podjętych przez Autorkę badań. W rozdziałach zawartych w pierwszej części pracy doktorantka dokonała charakterystyki kluczowych dla podjętej problematyki pojęć. Uznając prawo Autorki do wyboru treści, stanowiących podbudowę badań empirycznych, w celu pełniejszego wskazania na istotę aktywności twórczej dzieci w uczeniu się języka obcego, zachęcałabym panią mgr Kasowską do wzbogacenia teoretycznych rozważań w **rozdziale 1** o te, odnoszące się do znaczenia kompetencji kluczowych, na które zwraca uwagę Rada Europy, w kontekście zmian zachodzących w procesie edukacji (Edukacja 4.0), a tym samym pewnych koniecznych przemian, dotyczących twórczego podejścia nauczycieli do procesu uczenia się języka obcego przez małe dzieci. Istotne byłoby tym wyraźne podkreślenie znaczenia podejścia multisensorycznego, czy wykorzystania narzędzi cyfrowych w celu inspirowania dziecięcej twórczości w procesie uczenia się drugiego języka [np. J Sikorska, H Krauze-Sikorska, 2020, *Zabawy cyfrowe w procesie uczenia się dzieci w wieku przedszkolnym – szanse i wyzwania w kontekście edukacji 4.0*, Konteksty Pedagogiczne 2 (15); J. Iluk, (red.) 2015 *Nauczanie języków obcych w przedszkolu i na etapie wczesnoszkolnym na przykładzie języka niemieckiego*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego; J. C Richards., T.S Rodgers, 2014, *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press; czy M. Jones 2016., *Talking and Learning with Children*, London: SAGE Publications Ltd.,]. Wydaje się to o tyle istotne, że sama Autorka nawiązuje

w tej części pracy choćby do teorii Stephena D. Krashena (s.85 dysertacji), twórcy ważnych hipotez dotyczących akwizycji drugiego języka, w tym *hipotezy nabywania wiedzy* (proces ten ulega aktualnie nieustannej zmianie), czy *hipotezy filtra afektywnego*.

W części teoretycznej **warto byłoby też nieco szerzej podjąć krytyczny dyskurs** nad kompetencjami językowymi i twórczymi nauczycieli edukacji przedszkolnej (w myśl zasady: twórczy nauczyciel - twórcze dziecko), dla których język obcy powinien stanowić jeden z obszarów edukacji zintegrowanej. Byłby to zapewne ważny aspekt, do którego Autorka po części nawiązuje, choćby w kontekście przytaczanych przez Nią w treściach pracy aspektów dotyczących dydaktyki nauczania języka obcego, w tym udziału nauczycieli języków obcych (filologów) w pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym.

Zachęcałabym też Autorkę - jeśli chciałaby pracę opublikować, by dokonała szerszego, teoretycznego spojrzenia na **miejsce języka obcego w edukacji integralnej** (taka obowiązuje w przedszkolu) - podrozdział 1.4.3.

Te aspekty, istotne dla współczesnej praktyki związanej z edukacją małych dzieci w zakresie drugiego języka mogłyby być, w kontekście analiz teoretycznych i empirycznych przeprowadzonych przez Autorkę, interesującym dyskursem teorii z praktyką.

Powyższe uwagi traktuję jednak jedynie jako sugestię do przemyślenia przez Autorkę pracy.

W części metodologicznej stanowiącej rozdział 2 dysertacji Autorka zarysowała strukturę badań, odwołując się do teorii tj. systemowego modelu twórczości i paradygmatu funkcjonalistycznego. Choć ujęcia te mogą stanowić dobrą bazę teoretyczną to wymagałyby jednak, jako podstawa dalszych etapów badań, eksplikacji przyjętych terminów. Np., która/które z systemowych koncepcji twórczości (inwestycyjna koncepcja twórczości Roberta Sternberga i Todda Lubarta, koncepcja transgresji Józefa Kozielskiego, koncepcja Mihaly'a Csikszentmihalyi'ego, a może koncepcja interakcyjno - systemowa Michała Stasiakiewicza, inne?), stanowią o wyborze kategorii związanych z badaniem twórczych zachowań językowych. Analiza badań prowadzonych przez doktorantkę pozwala dostrzec, że wybrała ona model teorii interakcji twórczej E. Nęcki, który wskazuje cele edukacji dla twórczości i

stanowi źródło zasad o charakterze dydaktycznym, model teoretyczny R.J. Sternberga – „napędową” teorię twórczego wkładu (a propulsion theory of types of creative contribution) – przy projektowaniu zadań pracy należy umożliwić jednostce określenie „sposobu, w jaki jej twórczość wpłynie na dziedzinę twórczości, w którą jest zaangażowana” (E. Nęcka, 2005; M. Galewska-Kustra, 2016) i komponentową teorię twórczości Teresy Amabile (T.M. Amabile: *Growing Up Creative: Nurturing a Lifetime of Creativity*. CEF, Buffalo 1989, s. 63). Podejście związane z integracją tych modeli w analizach wyników dokonywanych przez Autorkę jest słuszne i dobrze oddaje Jej intencje, warto więc to podkreślić.

Uznając, że Autorka ma prawo wybrać taki paradygmat badawczy, który oddawałby jej zamysł badawczy sędzę, że bardziej czytelne byłoby wskazanie w założeniach metodologicznych na przyjęcie paradygmatu normatywnego i częściowo interpretatywnego, (Sylwetki twórczych dzieci sześciolletnich- podrozdział 3.3.4.). Autorka słusznie podejścia te traktuje w analizach jako uzupełniające się, a nie alternatywne, wykorzystując istotne z punktu widzenia badań cechy każdego z nich. Wskazanie na paradygmat funkcjonalistyczny (systemowy, neopozytywistyczny), który cechuje orientacja na **tworzenie zintegrowanych systemów** i weryfikację prawdy za pomocą metod ilościowych, zakładających możliwość uogólniania i matematycznego modelowania wyników badawczych, wymagałoby, moim zdaniem, odwołania się przez Autorkę do ujęć tego paradygmatu przez jego twórców G. Burrella i G. Morgana (Burrell G., Morgan G.,1979, *Sociological Paradigms and Organizational Analysis: Elements of the Sociology of Corporate Life*, Heinemann, London, s. 247.). Rozumiem jednak, że doktorantka przyjęła tu termin *paradygmat funkcjonalistyczny* za Krystyną Duraj – Nowakową (K. Duraj-Nowakowa, 2008, *Podejścia całościowe do pedagogiki: wybór*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego).

W dalszej części rozdziału metodologicznego pani mgr Klaudia Kasowska, zgodnie z przyjętą procedurą badawczą, sformułowała przedmiot badań i trzy cele (1) poznawczy - wykrycie i ukazanie wpływu autorskiego programu realizowanego twórczymi zabawami na twórczość dzieci w języku angielskim (2) teoretyczny - wzbogacenie nauki o uzyskane wyniki badań własnych oraz ich analizę i interpretację oraz (3) praktyczny - zweryfikowanie

opracowanego autorskiego programu rozwijającego twórczość w języku angielskim dzieci w wieku przedszkolnym i sformułowanie postulatów dla praktyki pedagogicznej.

Z celów autorka wyprowadziła trzy problemy badawcze, zadając pytania o:

1. zakres twórczości w autorskim programie *Let's Speak English*, w tym zakres twórczości w proponowanych metodach, formach i środkach realizacji autorskiego programu *Let's Speak English*; poziom twórczości autorskiego programu *Let's Speak English*; organizację i przebieg zajęć zrealizowanych zgodnie z tym programem
2. wpływ autorskiego programu *Let's Speak English* na rozwój twórczości werbalnej w języku angielskim u dzieci sześciolletnich i poziom płynności, giętkości, oryginalności w języku angielskim
3. twórczość dzieci sześciolletnich uczestniczących w realizacji autorskiego programu *Let's Speak English* - cechy zachowań twórczych dzieci ; **przebieg procesu twórczego** dzieci sześciolletnich w trakcie realizacji autorskiego programu; cechy **dziela** twórczego dzieci sześciolletnich, przyjmujące postać wypowiedzi w języku angielskim.

Aby ten aspekt pracy był wyraźniej ustrukturuwany proponowałabym, by Autorka uporządkowała problemy zgodnie z zakładanymi celami nadając im odpowiednia numerację. Wydaje się, że celowe byłoby też jednoznaczne uściślenie wybranych kategorii np. *proces twórczy* (Autorka na s. 219 pracy, w analizie wyników badań wskazuje, co prawda, że przyjęła tu ujęcie, iż proces twórczy, rozumiany jako „uporządkowany ciąg zmian i stanów zachodzących po sobie” (za: M. Magda – Adamowicz), warto byłoby jednak, by odniosła się do tej kategorii już w założeniach metodologicznych. Według mnie pani mgr Klaudia Kasowska przyjęła tu za E. Nęcką elastyczne pojęcie procesu twórczego (to ono właśnie zawiera się w koncepcji interakcji twórczej) zakładając, że proces ten składa się z operacji poznawczych oraz towarzyszących im charakterystycznych stanów emocjonalnych i motywacyjnych, a nie rozumienie etapowe Grahama Wallasa - może jednak w problemie 3.2. mówić wtedy po prostu o procesie twórczym, a nie jego przebiegu, względnie wyjaśnić , jak autorka rozumie termin *przebieg*, bo w ujęciu E. Nęcki nie ma sekwencyjności)

W sformułowanych przez Autorkę problemach dostrzegam też pewną nieprecyzyjność w językowym ujęciu zagadnień np. w problemie: 3. **Jaka jest twórczość dzieci sześciolatek** uczestniczących w realizacji autorskiego programu *Let's Speak English*? Przemyslenia wymagałyby też niektóre językowe sformułowania zawarte w problemach np. „(...) **cechy dzieła** twórczego dzieci sześciolatek” (Autorka przyjęła tu zapewne powszechnie stosowany w języku polskim termin dzieło, jedna termin *twórcze dzieło* ma określone konotacje w psychologii twórczości; może raczej *twórczych konstrukcji językowych*).

W tym miejscu chciałabym zwrócić uwagę na bardzo rzetelnie opracowane i usystematyzowane przez mgr Kasowską zmienne i ich wskaźniki, choć niektóre z bardzo licznych wskaźników wymagałyby doprecyzowania (tabela nr 5, s.129).

Rozumiem przy tym intencję Autorki, która pragnęła pogłębić prowadzone badania, dotyczące zachowań dzieci w różnych sytuacjach realizacji zajęć, jednak niektóre wskaźniki powiązane z itemami w wykorzystywanych przez panią mgr Kasowską w narzędziach obserwacji nie zawsze są weryfikowalne. Jak np. zróżnicować na podstawie obserwacji samopoczucie dziecka tworząc w kwestionariuszu takie kategorie jak: stan podenerwowania; stan obojętny; stan rezygnacji, stan spokoju i błogości - ostrożnie podchodziłabym do takiego opisu, jak na s.228 „(...) ośmioro skupiło się na zabawie, u dwojga można było zaobserwować stan spokoju i błogości, co wyrażało się poprzez uśmiech, ale też wyciszenie (...)” – kategorie dotyczące pojęcia „samopoczucie dziecka” wymagałyby uściślenia (lub wykorzystania innych, niż to przyjęła autorka narzędzi), bo ocenę cechuje wtedy duży subiektywizm badacza. W obserwacji wnioskujemy na podstawie jednoznacznie opisanych zachowań dziecka, lub przyjmujemy cały ciąg wnioskowania - niezbędne byłoby wtedy nawiązanie przez obserwatora bezpośredniego kontaktu [rozmowy] z obserwowanymi dziećmi, jeśli tak właśnie Autorka badań postąpiła, warto to podkreślić w opisie narzędzia).

Badania zostały przeprowadzone przy wykorzystaniu metody eksperymentu pedagogicznego w dwóch grupach: eksperymentalnej i kontrolnej. W podstępowaniu weryfikacyjnym Autorka wykorzystwała dobrze dobrane techniki i narzędzia pozwalające na

dokonanie pomiarów ilościowych : *Test twórczości językowej w języku angielskim* (autorka: K. Krasowska), *Kwestionariusz obserwacji twórczych zachowań dzieci* (autorka: M. Magda - Adamowicz), *Protokół obserwacji procesu twórczego*, *Kwestionariusz obserwacji twórczego efektu* (autorka: K. Miłek, modyfikacja K. Krasowska) klucze do nich, *Kwestionariusz badania poziomu twórczości w programach autorskich* (autorka: M. Magda-Adamowicz), *Program rozwijający twórczość w języku angielskim Let's speak English* (autorka: Klaudia Kasowska), przykładowy scenariusz zajęć języka angielskiego.

Badania eksperymentalne zrealizowano w roku 2019 z udziałem dwóch grup dzieci w wieku sześciu lat. W obu grupach przedszkolnych stosowany był ten sam program nauczania języka angielskiego oraz podręczniki i karty ćwiczeń „Learning Stars”. Zajęcia prowadzono pod kierunkiem tej samej nauczycielki. Był to jeden z głównych powodów, jak podkreśliła Autorka, wyboru osób do badań. Po wstępnym sprawdzeniu warunków wybrano 25 osób z jednej grupy i 25 osób z drugiej.

Opisując przebieg badań, pani mgr Kasowska zaznaczyła, że zajęcia w grupie w grupie eksperymentalnej odbywały się na podstawie programu autorskiego, w kontrolnej w dalszym ciągu był program wykorzystujący podręcznik „Learning Stars”. Zajęcia z języka angielskiego odbywały się 5 razy w tygodniu w wymiarze 30 minut dziennie.

Moja uwaga do tej części jest następująca: warto w założeniach metodologicznych (nie tylko w analizie badań - s. 219) podkreślić, że zajęcia w grupie eksperymentalnej, w której realizowano projekt autorski, wykorzystujący zabawy twórcze i w grupie kontrolnej wykorzystującej „Learning Stars”, opierały się na komunikacji w języku polskim i angielskim, a nie na „zanurzeniu dzieci w języku” (jest to o tyle istotne, że są już programy dla dzieci oparte na immersji).

W trakcie eksperymentu obserwowano reakcje werbalne i niewerbalne dzieci na treści z zakresu języka obcego proponowane podczas zajęć uwzględniających zabawy twórcze. Chciałabym podkreślić rzetelny sposób rejestrowania danych przez mgr Kasowską pozwalający wskazać nie tylko na aspekt ilościowy wyników, ale też dokonać opisu i eksplikacji zachowań dzieci z grupy eksperymentalnej.

Ilustrujące opisy aktywności dzieci ich wytwory i materiały wykorzystane podczas zajęć stanowią dopełnienie dysertacji, są nie tylko materiałem ilustracyjnym. Dowodzą ogromu rzetelnej pracy i zaangażowania doktorantki w związku z przygotowaniem, realizacją eksperymentu, opracowaniem uzyskanych rezultatów. To bardzo wartościowy materiał, który może zostać wykorzystany w praktyce edukacyjnej.

Sam eksperyment został zakończony post-testem zaplanowanym, podobnie jak pre-test, w założeniach badawczych. Poddano analizie 3-czynnikowy model dywergencyjnego myślenia, obejmujący czynnik werbalny (w myśl założeń programu Autorka nie zakładała badania czynnika figuralnego i liczbowego), co stanowiło ważny element weryfikacji efektów eksperymentu.

Ważną częścią analizy wyników są też opisanie przez Autorkę w podrozdziale 3.3.2. dane jakościowe (charakterystyka 11 dzieci przedszkolnych z grupy eksperymentalnej, które podczas końcowego testu otrzymały średni lub wysoki poziom twórczości w języku angielskim). Szkoda, że Autorka nie scharakteryzowała też pozostałych dzieci, bo z opisu na stronach 244-258 wyłania się interesujący, bardzo zróżnicowany obraz potencjału twórczego dzieci, co może inspirować dalsze badania empiryczne uwzględniające te predyktory twórczego uczenia się drugiego języka, na których Autorka nie koncentrowała się w dysertacji, a które mogą warunkować różnice w procesie budowania potencjału komunikacyjnego dzieci na kolejnych etapach edukacji (sposoby kreowania przez nauczyciela sytuacji wspierających dzieci mniej aktywne twórczo (scaffolding), czy koncentracja na aktywnościach twórczych wykorzystujących tutoring dziecięcy pozwalający uczyć się od siebie nawzajem), ale też kształtowanie wrażliwości interkulturowej dzieci.

W ostatnim rozdziale pracy zatytułowanym: „Wnioski i implikacje dla praktyki pedagogicznej” autorka formułuje główne wnioski i formułuje uwagi, które, zdaniem autorki mogą mieć znaczenie dla praktyki edukacyjnej.

Przedstawioną do oceny pracę doktorską pani mgr Klaudii Kasowskiej cechuje niewątpliwie walor poznawczy. Doktorantka konsekwentnie realizując swój zamysł badawczy dowodzi, że proponując dzieciom działania budzące ich ciekawość, dostosowane do ich

potrzeb, można z powodzeniem stymulować rozwój kompetencji twórczych dzieci uczących się języka obcego już w grupie przedszkolnej.

Podsumowując stwierdzam, iż pracę doktorską doktorskiej mgr Klaudii Kasowskiej „Wpływ autorskiego programu *Let's speak English* na twórczość dzieci sześciolletnich w języku angielskim” oceniam pozytywnie. Sformułowane przeze mnie uwagi i komentarze nie podważają mojej pozytywnej oceny rozprawy. Stanowią raczej przyczynek do podjęcia dyskusji i ewentualnego namysłu nad zagadnieniami podjętym w rozprawie. Recenzowana praca dowodzi, że Doktorantka posiada kompetencje wymagane od osoby ubiegającej się o stopień doktora, wykazała się wystarczającą znajomością literatury przedmiotu, posiada umiejętność wyboru problemu badawczego, zaprojektowania badań, oraz samodzielnego realizowania programu badań w celu uzyskania interesujących i ważnych dla praktyki pedagogicznej wyników. Potrafi też uzyskane rezultaty poprawnie zanalizować i dokonać ich interpretacji.

Wniosek końcowy:

W moim przekonaniu przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Klaudii Kasowskiej „Wpływ autorskiego programu *Let's speak English* na twórczość dzieci sześciolletnich w języku angielskim” odpowiada, zgodnie z warunkami określonymi przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz.595, z późn. zm.; Dz. U. z 2017r. poz.1789), w zw. z art.179 ust.2i3 Ustawy z dnia 3.07.2018r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie Wyższym i nauce(DZ.U. z 2018 poz.1669), wymaganiom stawianym dysertacjom doktorskim.

Z pełnym przekonaniem stawiam zatem wniosek o dopuszczenie doktorantki mgr Klaudii Kasowskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Poznań, dnia 31.07. 2022 r.

Prof. UAM dr hab. Hanna Krauze - Sikorska